

מלאכות 'תהליכיות': אופה וזורע – בשבת (ומבט לזורע בשביעית) – שיעור כללי

פתיחה

אגב הדיון בשאלה שהעלה אב"י במלאכת הוצאה, דנה הגמ' בספק שהעלה רב ביבי בר אב"י (ד א) - האם התירו חכמים לאדם לרדות פת שהניח בתנור בשבת לפני שתשלים את תהליך האפיה. לאיבעיא של רב ביבי היבטים שונים (דרבנן מול דאורייתא, האם אומרים לאדם שיחטא עבור חברו, ועוד), ואנו נתייחס רק להנחה שברקע שאלתו והיא: שאין אדם חייב על מלאכת אפיה גם אם הניח פת בתנור בשבת, אלא אם כן נאפתה לבסוף. הרש"ש (דף עג) קשר קשר מהותי בין מלאכת אפייה למלאכת זורע ולמד דינים יסודיים מהשוואה זו. המנחת חינוך והאגלי טל חלקו עליו. דיון זה בין האחרונים, על הסברות וההוכחות, הוא משמעותי לא רק לשתי מלאכות אלה: זורע ואופה, אלא להבנת עקרון המלאכה בשבת. הדיון מתגלגל גם להשוואה בין הגדרת זריעה בשביעית לזריעה בשבת, וזה יהיה עבורנו רוח נוסף, שהזמן גרמו

אחרי העיון בגמ' בדף ד א, התמקדו בקריאה וההבנה יסודית של הרש"ש ושל המנחת חינוך. שאר המקורות תכליתם להרחיב בהבנת מחלוקתם, הסברות, ההגדרות, והוכחות לכאן או לכאן.

מקורות

- שבת ד א: "גופא בעי רב ביבי בר אב"י...ולמאן התירו לאחרים". רש"י. להלן קב א במשנה ושאלת הגמ' מיד: "הא נחה חייב והלא נזכר" ובדילוג קל מסקנת רבא: "אלא אמר רבא...או שנשרפה פטור".

- **רש"ש** (ר' שמואל שטראשון – מאה 19 למנינם) **על דף עג א ד"ה "במשנה הזורע"**(מה שלהלן – נדפס בסוף המסכת).
- (כרקע למנחת חינוך עיינו: ראש השנה י ב: "דתנן אין נוטעין...שתי שבתות ושלושים יום, ורש"י (אפשר לעיין גם במשנה שביעית ב, ו ובפירוש שם). (היזכרו במהירות על מח' ב"ש וב"ה במשנה שבת א: ה-י. לפי ב"ה ולהלכה – מה דינו של המניח פת בתנור לפני שבת ונאפתה בשבת)
- (ועוד כרקע: פסחים כה א: "אמר רבא תרי קראי...לא הוסיף לא". רש"י במיוחד ד"ה "זרוע מעיקרו", ובספר החינוך סוף מצווה תקמח - להלן)

- **מנחת חינוך לב, ב (מה שלהלן); רצח, ח (להלן).**(משפטי מפתח הודגשו)
- רמב"ם שמיטה ויובל בכותרת ובלהכה א (להלן). נימוקי יוסף על בבא קמא י א בדפי הרי"ף (הנדון הוא סברת ר' יוחנן במחלוקתו עם ריש לקיש בב"ק כב א ד'אשו משום חיצו').
- אגלי טל (לר' אברהם מסוכצ'וב – האבני נזר) מלאכת זורע, ח. (להלן). הלכות קטנות (ר"י חאגיז) ס"י רסו (להלן), והוסיף על דבריו בשו"ת הר צבי (לרבה של ירושלים ר' צבי פסח פרנק) או"ח קכח (מה שלהלן)
- חזרו לסוגיה בשבת ד א ועיינו: בתוס' "קודם", ושפת אמת על תירוץ ריב"א בתוס' (להלן). השוו לדברי רש"י בשורה האחרונה בדף ג ב: "אבל הכא...בית דין".

מקורות מלאים

רש"ש מסכת שבת דף עג עמוד א

במשנה הזורע הן אף כ"ז שלא נשרש כמאן דשדי בכדא דמי. ע"י (מנחות סט) מ"מ כיון דע"י זריעתו עתה ישרש אח"כ חייב כמו אופה וצולה דחייב אף על פי שנאפה ונצלה אח"כ מאליו (וע"ש סוף ד' נ"ו ונ"ז) והנה אם לקט הזרע קודם שנשרש נראה דפטור למפרע על מה שזרע כיון דלא נתקיימה מחשבתו וד"ז יש ללמוד מבעיא דרבב"א בריש מכילתין דאם רודהו קודם שנאפה פטור והנה בזורע משמע דחייב אף דההשרשה לא תהיה אלא בחול עמש"כ בפ"ב דכלאים מ"ג וכן הנוטע חייב אף דזמן קליטתו נמשכת ע' בפ"ב דשביעית מ"ו ומזה נ"ל דכן האופה בשבת עם חשיכה חייב אף דאין שהות שתגמר אפייתו בעו"י:

מנחת חינוך מצוה לב ב

הזריעה ... והנה מלאכת הזריעה אם זורע במקום שראוי לצמוח וז"פ. וכבר בררנו לקמן היו"ט דעל הזריע' שזרע חייב אף בלא השריש ונקלט כלל כגון שנתקלקל תיכף ע"י איזה סיבה או שתיכף הגביה מן הקרקע חייב על מעשה הזריעה ול"ד לאפיה דקודם שנאפה א"ח (אינו חייב)

כמבואר בש"ס התירו לרדותה קודם שתאפה כדי שלא יבא וכו' דהתם האפי' הוא המלאכה וחייב בשעת אפי' אבל הכא המלאכה היא הזריע' וחייב תיכף על הזריע'. וגם כ' שם דעל הקליטה חייב בפ"ע אם זרע בשבת ונקלט בו ביום כי קודם השבת מותר לזרוע אף שנקלט בשבת ע' שבת פ"א והדברים ידועים א"צ לפרש רק בזרע בשבת ונקלט בו ביום ומשכחת לה ע"ש חייב על הקליטה ג"כ ואם היה ידיעה בין הזריעה לקליטה ידיעות מחלקות וחייב שני חטאות

מנחת חינוך פרשת אמור מצוה רצח אות ח

והנה בהיותי בזה נזכרתי ששמעתי קושיא ומטו בה משמיה דהגאון מוה' יונתן בעל או"ת וכו"פ¹ על המשנה דמכות יש חורש תלם א' וחייב משום שמונה לאוין החורש בשור וחמור כו' וכלאים בכרם ויו"ט ומקשה שם הש"ס ולחשוב נמי זורע ביום טוב ומשני אין חילוק מלאכות ביום טוב מאי מקשה דיתחייב ביום טוב משום זורע הא מבואר במשנה דהי' כלאים בכרם וכה"כ אסור בהנאה א"כ א"ח על זריעה ביום טוב דה"ל מקלקל דאוסרו בהנאה וכל המקלקלין פטורין בשויו"ט (בשבת ויום טוב). עוד נלע"ד דל"ק קושית הגאון הנ"ל (הוא ר' יהונתן אייבשיץ הנזכר ת"ג) **דהנה ידוע דכל מלאכות שבת א"ח (אינו חייב) על מלאכה רק בנגמר המלאכה כגון אופה דהוא חייב משום מבשל או (אופה או) מבשל א"ח עד שנאפה או נתבשל אבל על הדבקה בתנור ולא נאפה א"ח ואם הדביק פת בתנור ואח"ז רדה מן התנור או הוא או אחר ולא נאפה אינו חייב כמבואר להדיא במס' שבת ד' גבי התירו לו לרדותה קודם שיבא לידי איסור סקילה כו' ואם הדביק בתנור ונאפה חייב חטאת על האפייה או סקילה אף דבשעת האפייה אינו עושה כלל מעשה מ"מ חייב כיון דעשה מעשה בתחלה וע"י מעשה נתעבד המלאכה ולא היו התראת ס' בשעת הדבקה דלמא יקח אותו מן התנור קודם האפייה**

¹ הלא הוא הגאון ר' יהונתן אייבשיץ בן המאה ה-18 למנינם, וספריו הידועים ביותר: או"ת=אורים ותומים ("התומים" במלעיל בקיצור) על שו"ע חו"מ, וכו"פ=כרתי ופלתי על שו"ע יו"ד.

והטעם מבואר שם בתוס' ד"ה קודם שיבא. עכ"פ חזין דעל המעשה לא נתחייב כ"ז שלא נעשה המלאכה אך אם נעשה המלאכה חייב על העשיה ועל המלאכה בלא העשיה אינו חייב ג"כ דמותר להדביק בתנור עם חשכה אף על פי שנאפית בשבת כמבואר שם בשבת דכל המלאכות מותרים קודם חשיכה אף על פי שנתעבד בשבת רק קצת מלאכות אסורים מדרבנן משום גזרה כגון פת בתנור שמא יחתה בגחלים כמבואר בשבת ד' וז"פ והוא דבר שתשב"ר יודעין וכן איפכא אם הדביק פת בתנור בשבת סמוך לחשכה ולא נאפית כלל מבע"י רק משחשיכה ליל מ"ש בודאי ג"כ פטור כיון דנאפה ליל מ"ש כמו דאם לקח מן התנור קודם האפייה דפטור א"כ בודאי אם נאפית בחול ג"כ הדין כן כי בחול אינו איסור כלל. **הכלל דחייב על העשיה והמלאכה כאחד אם נעשה בשבת אבל באחד מהם אינו חייב בשבת וז"פ.**

והנה זורע בשויו"ט (בשבת ויום טוב) הוי אב מלאכה ומבואר בפסחים דכ"ה גבי כה"כ (כלאי הכרם) דזרוע מעיקרא אינו נאסר אלא בהשרשה והיינו דנקלט בארץ. וע"ש ברש"י דקודם השרשה הוי כמונח בכדא ולא הוי כלאים כלל. וכן מבואר במס' מנחות דס"ט לענין עומר ולענין אונאה ושבועה הוי אבעיא שם אי כמנח בכדא דמי. א"כ אפ"ל דגם בשויו"ט א"ע על הזריעה רק אם נשרש בקרקע וא"ח על העשיי' רק אם נשרש אח"כ כמו אופה דא"ח על דבוקו בתנור רק אם נאפה אח"כ ה"נ דבנשרש חייב על העשייה ואם תיכף לאחר שזרע נטל הזרע מן הארץ ולא הניח לשרש אפשר דאינו חייב. אך ז"א דאם נאמר דעיקר הזריעה היינו בהשרשה א"כ אם זרע בשבת ונשרש אח"כ בחול לא יהיה חייב כמו אופה לעיל א"כ אמאי מבואר במשנה הזורע חייב וכן בגמרא הנוטע והמבריק והמרכיב עיין בשבת פ' כ"ג הא קי"ל בר"ה ובפסחים פלוגתא ח"א דלקליטה צריך למ"ד יום וח"א י"ד יום. ור"י ס"ל ג"י בעינן. ואנן פסקינן י"ד לקליטה עיין ר"מ המע"ש ונ"ר וש"ע סי' רצ"ד א"כ היאך חייב משום זורע דממ"נ אם זרע בחול וזמן הקליטה יהיה בשבת ודאי פטור אליבא דכ"ע כמו כל המלאכות דמותר מבע"י אף שהמלאכה נעשית בשבת

כמ"ש לעיל ובודאי מיירי בזרע בשבת א"כ היאך חייב הא אינו נקלט הזריעה אליבא דכ"ע פחות מג"י וא"כ נקלט בחול אמאי חייב ועיין ר"ה דף י' ובפסחים נ"ה א"כ נפל ד"ז דזרע ונוטע בבירא היאך משכחת לה דחייב הא נשרש בחול.

עכצ"ל דיש חילוק בשלמא מבשל או אופה גמר האפיה או הבישול נקרא בשם אפיה או בישול אבל קודם שנאפה לא נקרא בשם אפיה כלל אף דנתן לתוך התנור אבל לשון זריעה חל תיכף כשמנפץ הזרע ע"ג קרקע הוא זורע אף דהוי כמאן דמנח בדיקולי היינו לענין המוזכר לעיל דלא מבואר בקרא זריעה א"כ אף דהוי זריעה מ"מ אפשר דהוי כתלוש לענין עומר אבל לשון זריעה שייך שפיר תיכף קודם שנקלט ע"כ חייב תיכף בשויו"ט א"כ לפ"ז אם לקט מן הארץ תיכף אחר הזריעה בודאי חייב דהרי נגמרה מלאכתו בזריעה לחוד וע"ז חייבה התורה והוי כמו כותב ומוחק תיכף או אפילו כותב ע"מ למחוק תיכף בודאי חייב ה"נ חייב וכ"נ נמי לענין איסור זריעת כלאים לענין לחייבו מלקות על הזריעה חייב תיכף עד שלא נשרש כי עבר על לאו דלא תזרע רק נתקדשו לענין איסור הוא בהשרשה אבל לענין חיוב מלקות הוי תיכף בשעת הזריעה דהא דמבואר שם בפסחים דדרשין מהזרע דזרוע מעיקרא בהשרש' ע"ש ברש"י דסובר לענין להתקדש הוי מצד הסברא כמונח בכדא אבל לענין חיוב מלקות אין תלוי בהשרשה. ומ"מ צע"ק כיון דרש"י כתב דלא נאסר תיכף מחמת דהוי כמאן דמנחי בכדא ולא הוי תערובות כלל א"כ אמאי מחייב משום זרע כלאים אך מ"מ נ"ל דהדין כן בשויו"ט אין ספק אצלי כמ"ש דאל"ה לא יהיה חייב על זרע ונוטע בשבת ע"כ בודאי חייב תיכף אף בלא הקליטה ואף לקט תיכף מן הארץ מ"מ חייב דהמלאכה כבר נגמרה וגם בכלאים אם לא יהי' חייב רק אם נשרש הו"ל להר"מ להביא דין זה בכלאים כמו שמביא לענין דנאסרין. שוב האיר השי"ת את עיני וראיתי דמבואר כן להדיא בד' הרהמ"ח מצוה תקמ"ח בסוף המצוה כ' להדיא כדברינו. ועובר ע"ז זרע כה"כ לוקה מדאורייתא מיד שזרען אבל לענין שיאסרו בהנאה אין אסורין מיד שזרען

עד אחר השרשה וכמו שאמרו ז"ל כו' עכ"ל. מבואר להדיא כדברינו לענין כלאים. ובשויו"ט הדבר ברור כמ"ש לעיל א"כ כיון דעל הלאוין דזריעה חייב תיכף אבל לענין איסור הנאה אין נאסרין אלא בהשרשה א"כ ממילא ל"ק קושית הגאון הנ"ל דע"כ חייב משום זרע ביום טוב כמו אם לקט אותם מן הארץ תיכף מ"מ חייב ה"נ כיון דחייב תיכף ולא הוי מקלקל ואחר ג' ימים נאסרו אבל תיכף לא נאסרו א"כ כמו דלקט אותם תיכף אף דלא נתגדל כלל חייב דכך חייבה התורה א"כ מאי איכפת לן דלאח"ז נתקלקל כמו בנה וסתר תיכף אפילו בונה ע"מ לסתור חייב ה"נ כיון דבשעת החיוב אין נאסרין כלל ע"כ שפיר דחייב משום י"ט. ולענין איסור הנאה בודאי אין נאסרין אלא בשעת השרשה כמבואר בפסחים ובר"מ ואף דוודאי עכ"פ צריך לזרוע שיהיה ראוי להשרשה וכאן יהיה מקלקל ז"א דראוי לשרש בהיתר דאם תיכף אחר הזריעה יקח מין א' מן הקרקע א"כ לא יהיה נאסר ועל הזריעה חייב בכ"ש א"כ בשעת זריעה אינו מקלקל כלל. ועבמ"א סי' של"ו ס"ד וסי"א ובמג"א שם ודו"ק שם הי"טב. שוב בינותי בספרים ומצאתי בס' הלכות קטנות למהר"מ חאגיז סי' רס"ו רס"ז מביא זה בפירוש דחילוק יש בין מבשל לזרוע דזרוע [חייב] תיכף אף דלא נשרש בקרקע ע"ש החילוק ולא הביא הראיות שהבאתי והנאני.

והנה אף שכתבתי דעל זריעה חייב תיכף אף בלא נקלט מ"מ נראה דגם הקליטה הוי זריעה והיכי דא"ח על הזריעה כמו שיבואר מ"מ חייב על הקליטה דהקליטה הוי ג"כ זריעה. והנה בשויו"ט כבר כתבתי דלא משכחת לה דין זה דאי זרע בחול אף דנקלט בשבת והוי זריעה מ"מ בשויו"ט קי"ל דכל שהמלאכה נעשית מאליו מותר בשבת לכתחלה כמבואר פותקין מים לגינה כמ"ש בשבת ואם זרע בשבת ממילא אינה נקלטת בשבת ואפ"ל אף דהנהו מ"ד סוברים ונותנין זמן לקליטה מ"מ סוברים דאפשר דנקלט בתוך זמן זה רק לחומרא לא סמכינן רק באלו הזמנים נקלט בוודאי אך רש"י ביבמות פ' הערל לא כתב כן ע"ש אך בכלאים אפ"ל דעל הקליטה ג"כ חייב ואם התרו בו על הזריעה אף דזרע ונקלט אח"כ מ"מ א"ח אלא א' דהוי משם א' דאם עושה כ"פ בהתראה א' א"ח אלא א' כידוע וא"צ להאריך. אך אם אחר הזריעה התרו בו שילקטנו

מן הקרקע כדי שלא יקלוט אפשר דחייב ג"כ על הקליטה דבשני התראות חייב כמו נזיר ששתה יין ואמרו לו אל תשתה חייב על כל שתיה ושתיה מ"מ נ"ל דא"ח כיון שאח"ז אינו עושה שום מעשה אף דהי' ע"י מעשה מ"מ ל"ד לשעטנז דחייב בכל רגע אם התרו בו אם יכול לפשוט וללבוש כמבואר במכות מ"מ אפשר לחלק בזה אם תעיין בשכלך. ומ"מ צ"ע דאפשר דאה"נ דחייב. אך מנא אמינא לך דקליטה גם כן נחשב זריעה ממשנה מפורשת במס' שביעית שהנוטע והמבריק כו' פחות מל' יום קודם ר"ה בערב שביעית ואם נטע יעקור והיינו משום דנקלט בשביעית (לשיטת ר"ת שם בר"ה ד"י ולשיטת רש"י אף אם נקלט בתוס' שביעית ואכ"מ) חזינן אף דנטע קודם שביעית דהיינו זריעה מ"מ כיון דנקלט בתוס' שביעית או בשביעית עצמה יעקור מחמת האיסור זריעה בשביעית עיין בגיטין א"כ מבואר בהדיא דאף הקליטה הוי זריעה ע"כ יעקור כמו הזרע והנוטע בשביעית עצמה ואם כן אם זרע בשביעית עצמה אפילו בסוף שביעית ונקלט (בשביעית) [בשמינית] מ"מ לוקין על הזריעה כמ"ש לעיל דעל הזריעה חייב בלא נקלט ג"כ (אף דלענין קדושת פירות שביעית יש להם דינים אחרים מ"מ לענין הלאו בודאי עבר כמ"ש) ואם זרע באמצע שביעית ונקלט ג"כ בשביעית והתרו בו קודם הקליטה אפשר דחייב שנים כמ"ש לעיל דחזינן לענין קודם שביעית דהקליטה הוי ג"כ זריעה ע"כ יעקור בנקלטה בשביעית.

והנה להבין החילוק מה בין שוי"ט שמותר לעשות מלאכה מבע"י אף שהמלאכה נעשית בשבת ובשביעית אסור כמו שמבואר כאן הוא הדבר אשר ביארתי למעלה בח"ז פ' משפטים מצוה כ"ד **כמו דאנחנו מצווים בשבת על ש"ב (שביעית בהמתו) דאם הבהמה עושה מלאכה עובר בעשה כן בשביעית חוץ מה דכתיב לנוכח לא תזרע עובר ג"כ בעשה ער"מ ה' שמטה ויובל ובעשה כתיב ושבתה הארץ שבת כו' א"כ אנחנו מצווים על שביעית הארץ בשביעית ע"ש שהבאתי גמ' מפורשת בע"ז. והנה בש"ב אף שאינו עושה מעשה רק בהמתו עושה מלאכה עובר א"כ ה"נ דהארץ אסורה לעשות מלאכות הללו**

ע"כ אפי' נטע קודם שביעית דודאי א"ע על הלאו דשדך לא תזרע דהוא אינו זורע בשביעית רק עובר על עשה דשביעית הארץ דהארץ עושה מלאכה בשביעית כמבואר להדיא בשבת דח"י ע"כ אסורים ב"ש ליתן אונין של פשתן וצמר ליוורה כו' משום שביעית כלים דאית להו והכלי עושה מלאכה בשבת ע"כ אסור אפי' קודם שבת וב"ה ל"ל שביעית כלים ע"כ מותר לעשות כל המלאכות מבע"י אף דהמלאכה נעשית כיון דהוא אינו עושה ע"ש א"כ הנוטע קודם שביעית בודאי אין לוקין רק עובר על עשה דשביעית הארץ. והנה מכאן ג"כ ראי' דאנחנו מצווים על שביעית הארץ בשביעית כמ"ש לעיל ולא ראיתי לשום א' מאחרונים שדברו מזה ובעזה"ש"ת הוא אמת וברור. ואל יקשה לך ד' הר"מ ה' שמיטה ויובל פ"ג הי"א שכתב אף בזה"ז כו' וד"ז אסור לעולם מפני מראית עין נראה דמדברנן אסור. ז"א דשם מיירי לענין קליטה בתוס' שביעית בזה"ז ז"א אלא מדברנן ע' פ"י בר"ה דף יו"ד.

ספר החינוך פרשת כי תצא מצוה תקמח

ועובר על זה זרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד, בארץ לוקה מדאוריתא מיד שזרען, ובחוצה לארץ לוקה מכת מרדות מדרבנן. אבל לענין שיאסרו בהנאה אינם אסורים מיד שזרען עד אחר השרשה, וכמו שאמרו זכרונם לברכה [פסחים כ"ה ע"א] זרוע מעיקרו בהשרשה, זרוע ובא בתוספת.

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל כותרות והלכה א

(א) שתשבות הארץ בשביעית ממלאכתה. (ב) שלא יעבוד עבודת הארץ בשנה זו. (ג) שלא יעבוד עבודת האילן בשנה זו. (ד) שלא יקצור הספיח כדרך הקוצרים. (ה) שלא יבצור הנזירים כדרך הבוצרים. מצות עשה לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן בשנה שביעית שנאמר ושבתה הארץ שבת ליי' ונאמר בחריש ובקציר תשבות, וכל העושה מלאכה מעבודת הארץ או האילנות בשנה זו ביטל מצות עשה ועבר על לא תעשה שנאמר שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור.

דזריעה דחייב אף על גב שאין עתיד שישרש בשבת מ"מ כיון שזורע אדעתא שישרש וממילא ישרש הו"ל עכשיו זריעה הגורם השרשה חיובא דזריעה עכ"ל והוא כמ"ש:

שו"ת הלכות קטנות חלק א סימן רסו

שאלה מאי שנא דבמבשל ואופה בעינן שיאפה כשיעור בשבת והזורע משהשליכם ע"ג קרקע מחייב. תשובה מסתברא דמבשל ואופה עדיין גמרו בידי אדם שצריך להגיס בקדירה ולחתות בגחלים אבל בזורע הכל בידי שמים

שו"ת הר צבי אורח חיים א סימן קכח

ובטעמא דמילתא לחלק בין זורע לאופה כתב המנ"ח שם, דבשלמא מבשל או אופה גמר האפייה או הבישול נקרא בשם אפייה או בשול, אבל לשון זריעה חל תיכף כשמנפץ הזרע ע"ג קרקע, וכעין זה כתב התפא"י בקונטרס בתי כלאים הנ"ל. ולענ"ד, עדיין הדבר מחוסר ביאור, דאטו אפייה וזריעה כתב קרא, מלאכה אסר לן רחמנא, א"כ מנ"ל דשמה גרים, ותנא גופיה מנ"ל דדריש הכי (קדושין דף ד ע"א), לחלק בין פעולת הזריעה לפעולת האפייה. והמחזור בזה, הוא מה שמצאתי בספר הלכות קטנות למהר"י חגיז (סימן רסו) וז"ל: מאי שנא דבמבשל ואופה בעינן כשיעור בשבת (ומבואר דלא כרש"ש וספיקו של הפמ"ג) והזורע משהשליכם ע"ג קרקע מחייב. תשובה: מסתברא דבמבשל ואופה עדיין גמרו בידי אדם שצריך להגיס בקדירה ולחתות בגחלים, אבל זורע הכל בידי שמים, עכ"ל. וצריך ביאור, הא אנן גם באופה מי לא עסקינן דהדביק פת בתנור שיש שם אש מצומצם כשיעור שיאפה בשלמות עד שאין צריך עוד להתעסק בזה, ועכ"ז אינו מחויב רק כשיגמר... ולזאת אפשר דלסברא זו נתכון בעל הלכות קטנות, דבאפיה ובשול אף דעיקר המלאכה נגמרת מאליה, מ"מ דרכה בכך שיהא האדם

נימוקי יוסף מסכת בבא קמא דף י עמוד א

אשו משום חציו. כאילו בידיו הבעירו כדאמרן. ואי קשיא לך א"כ היכי שרינן עם חשיכה להדליק את הנרות והדלקתה הולכת ונגמרת בשבת וכן מאחזין את האור במדורה והולכת ונגמרת הדלקתה בשבת ולפי זה הרי הוא כאילו הבעירה הוא בעצמו בשבת וכל שכן הוא דאילו הכא לא נתכוון להבעיר גדיש של חבירו כלל והכא עיקר כוונתו היא שתדלק ותלך בשבת ועם כל זה תנן [שבת דף יט ב] משלשלין את הפסח לתנור עם חשיכה ומאחזין את האור במדורת בית המוקד ומעשים בכל יום וכדאמרן כי נעין במילתא שפיר לא קשיא לן שהרי חיובו משום חציו כזורק החץ שבשעה שיצא החץ מתחת ידו באותה שעה נעשה הכל ולא חשבינן ליה מעשה דמכאן ולהבא דאי חשבינן ליה הוה לן למפטריה דאנוס הוא שאין בידו להחזירה וה"נ אילו מת קודם שהספיק להדליק הגדיש ודאי משתלם ניזק מאחריות נכסים ידידיה דהא קרי כאן כי תצא אש שלם ושלם ואמאי מחייב הרי מת ומת לאו בר חיובא הוא אלא לאו ש"מ דלאו כמאן דאדליק השתא בידיה חשבינן ליה אלא כמאן דאדליק מעיקרא משעת פשיעה חשבינן ליה וכן הדין לענין שבת דכי אתחיל מערב שבת אתחיל וכמאן דאגמריה בידיה בהווא עידנא דלית ביה איסור חשיב:

אגלי טל באורים מלאכת זורע אות ח

(ח) שוב יצא לאור חדושי הרש"ש בש"ס דפוס ווילנא. וראיתי שכתב [עג א] שאם לקט הזרע קודם שקלט פטור למפרע ומדמה לה לרודה פת מן התנור קודם שתאפה. ולדידי מדברי החינוך ראי' ברורה להיפוך. וגם מדברי ירושלמי כלאים משמע להיפוך. ולפ"ז אין צריך לדחוק ולחלק בין סופן בשגגה בין סופן בחול. וכמו שסופו בשגגה פטור כן המדביק פת בתנור בשבת סמוך לחשיכה ולא נאפה עד מוצאי שבת פטור*) **וחיוב זורע אף שנקלט בחול משום דהחיוב נגמר תיכף בשעת זריעה כיון שראוי שיקלוט והוא מתכוין לכך [שאם לא נתכוין לכך פטור דלא חשוב פסיק רישא כנ"ל].** שוב ראיתי בספר מגן אבות וז"ל ודע

משגיח ומתעסק בה ואינו מסלק עצמו ממנה עד שתגמר, וזהו שכתב גמרו בידי אדם שבידו לעשות ולמהר גמר הבשול, ולכן שעור המלאכה נמשך משעה שנותן על האש עד גמר הבשול שכן היה אופן עשייתה במשכן להשתדל בה עד גמרה, אבל בזריעה תיכף משמשליך הגרעינים בקרקע ידיו מסולקות הימנה ואין לו עוד עסק בה, כי אין הדבר עוד בידו, כמוש"כ הירושלמי שמאמין בחי העולמים וזורע (הובא בתוס', שבת דף לא ע"א). א"כ הרי נשלמה מלאכתו תיכף ואין לו עסק בהשרשה כלל, ולכן שפיר מחייבין ליה אף אם חזר ולקט הגרעינים

שפת אמת מסכת שבת דף ד עמוד א

ותי' ריב"א דאם לא התירו לא מיחייב סקילה כו' וצע"ג בסברא זו כיון דבאמת מיד שהדביק חייב אך אם הי' רודה לא הי' נגמר וע"י שנאנס על הרדי' יפטור הוא מילתא דתמוה לנו ולדבריהם אם אחר לא יניחנו לרדות אף שהב"ד יתירו לו לרדות יהי' פטור ג"כ וראייתם מפסח ל"ד כלל כמ"ש בתוס' ישינים דהתם מתחילת כשהגיע זמן החיוב וא"י לעשות חובתו מפני מעשה האיסור נמצא דביטול המעשה מיד מפני אונס הוא [משא"כ כאן כבר נעשה המלאכה בלא אונס אלא דאח"כ יש עצה להחזיר המעשה שנעשה כבר]